

Okula Yönelik Tutum Ölçeği'nin Geliştirilmesi: Güvenirlik ve Geçerlik Çalışması

Development of an Attitude Scale Towards School: A Study on Reliability and Validity

Devrim ALICI*

Mersin Üniversitesi

Öz

Bu çalışmanın amacı, lise öğrencilerinin okula ilişkin tutumlarını belirlemeye yönelik bir ölçek geliştirmektir. Araştırmaya 9.-12. sınıflarda okuyan 495 öğrenci katılmıştır. Araştırmanın verileri 43 maddelik 5'li Likert tipi ölçekten elde edilmiştir. AFA sonuçları ölçeğin 20 maddelik, tek faktörlü üç bileşenli bir yapıya sahip olduğunu ortaya koymuştur. Ölçeğin bütününe ve alt bileşenlerine ilişkin Cronbach Alfa güvenilirliği sırasıyla 0,91; 0,87; 0,81 ve 0,79 olarak bulunmuştur. DFA sonuçları, faktör yapısının veriyle uyumlu olduğunu ortaya koymuştur. Ölçeğin öğrencilerin okula yönelik tutumlarını ölçmek için güvenilir ve geçerli bir ölçek olduğu sonucuna varılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Okula yönelik tutum, ölçek geliştirme, güvenilirlik, geçerlik.

Abstract

The purpose of this study is to develop a scale to determine the attitudes of high school students towards school. A total of 495 students attending 9th-12th grades participated in this research. The research data is obtained from the 5 point Likert type scale with 43 items. The results of the EFA indicated that the scale has one factor with three components factorial structure including 20 items. It has been found that Cronbach alpha for all scale, first, second and third components are 0,91; 0,87; 0,81 and 0,79 respectively. The results of CFA indicated that factor structure fit with the data. It is concluded that the scale is a reliable and a valid tool for measuring the attitudes of the students towards school.

Keywords: Attitudes toward school, scale development, reliability, validity.

Summary

Purpose

The review of literature indicated that there is not a measurement tool for determining the attitudes of high school students towards school in Turkey. Therefore, the purpose of this study is to develop a scale for the measurement of high school students' attitudes towards school. It is expected that the study will contribute to the literature.

Method

A total of 495 high school students attending 9th-12th grades participated in this research. The research data is obtained from the draft form of the five point Likert type scale with 43 items. Item-total

---

* Yrd. Doç. Dr. Devrim ALICI, Mersin Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme Ana Bilim Dalı, devrimo.alici@gmail.com

correlations for the item analysis and exploratory factor analysis for the factor structure of the scale were conducted. Also confirmatory factor analysis was used for examining factor structure fit with the data. Furthermore, in order to support construct validity, independent samples t test was used to test for the difference between the attitudes of the boys and the girls. One way ANOVA was used to compare the attitudes of the students in terms of grades and schools.

Results

As a result of the item analysis based on the item scale correlation, 3 items were eliminated from the draft scale due to the fact that the correlations are less than 0,20 for these items. An exploratory factor analysis (principle components) with promax rotation was performed on the 40 items of the scale. As a result of this analysis, we obtained one factor with three components factorial structure consisting of 20 items. Three components emerged explaining %54,141 of the variance in the students' attitudes towards school. The first component including 8 items is named as "School as a barrier to personal development"; the second component including 8 items is named as "School as a supportive of personal development" and the third component including 4 items is named as "School as an entity to be longed for". The alpha reliability of the scale is 0,907. The alpha reliability of the first, second and third components are 0,871; 0,813 and 0,786 respectively. The results indicated that the attitudes of the girls towards school are higher than the boys; the attitudes of the 9th and 10th grades towards school are higher than the 11th and 12th grades. Finally, the attitudes of the students changed when the school changed.

Conclusion

It is concluded that the scale is a reliable and a valid tool for measuring the attitudes of high school students towards school. It is believed that further research should provide stronger evidence on the psychometric characteristics of the scale. Information obtained from various research will contribute substantially to the reliability and the validity of the scale.

Giriş

Bireyler karşılaştıkları belirli durumlar karşısında çeşitli davranışlar sergilerler. Sergilenen bu davranışların altında, bireylerin çeşitli özellikleri yatar. Bireylerin davranışlarının altında yatan nedenleri belirleme, diğer ifadeyle bireylerin özelliklerini ortaya koyma, bireyi tanıma çalışmalarının temelini oluşturur.

Bireyi tanıma, bireyler hakkında ilgilenilen özelliklere yönelik olarak bilgi toplamakla mümkündür ve doğrudan gözlenemeyen psikolojik özellikler söz konusu olduğunda bireyler hakkında sağlıklı bilgi elde etmenin yolu, nesnel ölçme araçlarının kullanımından geçer. Anket formları, ilgi envanterleri, tutum ölçekleri, yetenek testleri, zekâ testleri, başarı testleri vb. pek çok ölçme aracı, bireylerin çeşitli psikolojik özellikleri hakkında bilgi elde etmek üzere geliştirilmekte ve kullanılmaktadır (Kepçeoğlu, 1995; Özgüven, 1994; Özgüven, 1998).

Tutumlar, bireylerin davranışlarını ve sosyal algılarını belirleyen en önemli psikolojik özelliklerden biri olarak kabul edilir. Smith (1968) 'e göre tutum, "bir bireye atfedilen ve onun bir psikolojik obje ile ilgili düşünce, duygu ve davranışlarını düzenli bir biçimde oluşturan bir eğilimdir" (akt. Kağıtçıbaşı, 2008: 110). Tutumlar konusunda bilgi elde edebilmenin bir yolu, ilgili psikolojik objeye yönelik olarak geliştirilen, güvenilirlik ve geçerlik çalışmaları yapılmış tutum ölçeklerinden yararlanmaktır.

Eğitim sistemi içinde öğrencilerin belirli psikolojik objelere (öğretmenlere, derslere, okula, öğretim materyallerine vb.) ilişkin tutum düzeylerinin belirlenmesi istenen bir durumdur. Okullar, bireylerin hem akademik gelişimleri hem de psikolojik ve sosyal gelişimleri açısından önemli kurumlardır. Öğrencilerin okula ilişkin duygu ve düşünceleri, gelişimleri ve akademik yaşantıları üzerinde olumlu veya olumsuz etkilere neden olabilir (Tatar, 2006; Sarı ve Cenkseven, 2008). Bireylerin yaşamlarının önemli bir bölümünü okulda

geçirdikleri düşünüldüğünde, okula yönelik duygu ve düşüncelerinin kişilik özellikleri üzerindeki etkileri daha rahat anlaşılabilir. Bugün, öğrencilerin başarılarını etkileyen önemli faktörler arasında okula ilişkin tutumların da önemli bir yer tuttuğu kabul edilmektedir (Berberoğlu ve Balcı, 1994; Marks, 1998; Lamb ve Fullarton, 2002; Mok ve Flynn, 2002; Yapıcı, 2003; McCoach ve Siegel, 2003; Cheng ve Chan, 2003; Tatar, 2006; Erkman ve diğ., 2010). Okulunu sevmeyen, okula gitmekten hoşlanmayan, nefret eden, okuldan kaçma davranışları sergileyen bir öğrencinin okul içindeki akademik başarısı ile okulunu seven, okula gitmekten zevk alan, okulun önemine inanan bir öğrencinin okul içindeki akademik başarısının aynı olması beklenemez. Bu anlamda, öğrencilerin okula yönelik tutumlarının belirlenmesi, özellikle akademik başarıyı etkileyen faktörler başta olmak üzere, öğrenciyle ilgili pek çok sorunun nedenlerinin belirlenmesinde ve çözüm yollarının ortaya konmasında önemli bir katkı sağlayacaktır.

Berberoğlu ve Balcı (1993), Vorst (1989) tarafından geliştirilen Okul Anketi'ni (School Questionnaire for Primary Schools) Türkçeye uyarlamıştır. Anketin orijinali iki ayrı formdan oluşmaktadır (A ve B formu) ve her formda 80 madde yer almaktadır. Berberoğlu ve Balcı (1993), anketin A formunu uyarlama çalışmasını yapmışlardır. Bu formda yer alan 80 madde, motivasyon, doyum ve kendine güven olarak adlandırılan üç boyutta tanımlanmıştır. Motivasyon boyutu, sınıfta çalışmaya yönelim, sınıfta konsantrasyon ve ev ödevine yönelim alt boyutlarından; doyum boyutu, okula yönelim, sınıf arkadaşlarıyla ilişkiler ve öğretmenlerle ilişkiler alt boyutlarından; kendine güven boyutu ise ifade becerileri, başarıma becerileri, sosyal beceriler ve sosyal beğeni alt boyutlarından oluşmakta ve her boyutta sekizer madde yer almaktadır. Okula yönelik tutum, doyum boyutunun okula yönelim alt boyutunda yer alan 8 madde (örn. "Bence okula gitmek çok önemlidir" gibi.) yardımıyla ölçülmektedir. Anketin diğer maddeleri ise (örn. "Bazen yalan söylerim", "Bir şey yapmam istendiğinde her zaman anında yaparım", kitaptan okuduğum bir hikâyeyi iyi bir şekilde anlatabilirim" gibi) diğer alt boyutlara yönelik maddelerden oluşmaktadır. Anketin bir diğer özelliği, seçeneklerin üç kategoriden oluşmasıdır. Öğrenciler her maddeyi "Doğru", "Bilmiyorum" ya da "Doğru değil" seçeneklerinden biri yardımıyla cevaplayabilmektedir. Anketin orijinalinde yaş grubu 9-16 yaş olarak tanımlanmakla birlikte, Berberoğlu ve Balcı (1993) uyarlama çalışmasını 6-7. Sınıf düzeyinde 172 öğrenci üzerinden gerçekleştirmiştir. Uyarlama çalışmaları sonucunda, ölçme aracının genel olarak çok boyutlu bir değişkeni güvenilir ve geçerli bir biçimde ölçtüğü belirlenmiştir. Berberoğlu ve Balcı (1994), daha sonra yaptıkları bir araştırmayla da uyarlaması yapılan bu ölçme aracının geçerliği ile ilgili yeni kanıtlar elde etmek üzere, orta 1. Sınıftan lise 3. Sınıfa kadar 783 kişilik bir örnekleme doğrulayıcı faktör analizi çalışması yapmışlar ve çeşitli değişkenler açısından okula yönelik tutumlardaki değişimi incelemişlerdir.

Ömeroğlu (2006)'nın ölçeği, *öğretmenlerin* okula yönelik tutumlarını ortaya koymaya yöneliktir. Ölçek, 44 maddelik 5 dereceli Likert tipi bir ölçektir. Yapılan açımlayıcı faktör analizi sonucunda, ölçeğin, "okulun çekiciliği", "bireysel doyum", "benimseme" ve "okul iklimi" olarak adlandırılan dört alt boyuttan oluştuğu ortaya konmuştur. Her boyuta ilişkin alfa güvenilirlikleri sırasıyla 0,90; 0,91; 0,80 ve 0,81 iken, ölçeğin bütününe ilişkin alfa güvenilirliği ise 0,96 olarak hesaplanmıştır. Her bir faktörün açıkladığı toplam varyans sırasıyla, %26,60; %9,80; %5,16 ve %4,42'dir. Faktörlere ilişkin özdeğerler ise sırasıyla, %12,77; %4,70; %2,47 ve %2,12 olarak belirlenmiştir.

Sarı (2007)'nin ölçeği ise , ilköğretim 4-7. sınıf öğrencilerinin okul yaşam kalitelerini ortaya koymak amacıyla geliştirilmiştir ve ölçeğin yalnızca bir boyutu okula yönelik tutumlarla ilgilidir. Araştırmacılar, 12 alt boyutta ve 185 maddeden oluşturulan deneme ölçeğinin güvenilirlik ve geçerlik çalışmalarını gerçekleştirmiş ve analizler sonucunda, 30 maddeden oluşan 5'li Likert tipi bir ölçek elde edilmiştir. Ölçek, Okula Yönelik Duygular, Okul Yönetimi, Öğretmenler, Öğrenciler, Sosyal Etkinlikler ve Statü olmak üzere 6 alt boyuttan oluşmaktadır. Ölçeğin Okula Yönelik Duygular alt boyutu, çocukların okula karşı olan

tutumları, okula yönelik tüm duyguları olarak tanımlanmıştır. Ölçeğin alfa güvenirliği 0,86 olarak hesaplanmıştır. Faktör analizi bulguları, 6 alt boyutun toplam varyansın %51,67'sini açıkladığını ortaya koymuştur.

Yapılan alanyazın taramasından görülebileceği gibi, Türkiye'de öğrencilerin okula yönelik tutumlarını ortaya koymak üzere geliştirilen ya da uyarlanan az sayıda ölçme aracı olduğu; salt lise öğrencilerinin okula yönelik tutumlarını ortaya koymak amacıyla geliştirilen bir ölçeğin ise bulunmadığı belirlenmiştir. Dolayısıyla, lise öğrencilerinin okula yönelik tutumlarının belirlenebilmesi için, bir tutum ölçeğine ihtiyaç olduğu düşünülmektedir. Bu araştırmada, *ortaöğretim kurumlarında okuyan öğrencilerin* okula yönelik tutumlarını ortaya koymaya yönelik bir tutum ölçeğinin geliştirilmesi amaçlanmıştır. Bu anlamda, geliştirilen ölçeğin alandaki bu eksikliği gidererek alana önemli bir katkıda bulunması beklenmektedir.

Ölçeğin uygulanmasından elde edilen verilerin okullarda öğrenci başarısını-başarısızlığını etkileyen nedenlerden biri olarak okula yönelik tutumları belirleme ve buradan hareketle olumsuz tutumların nedenlerini belirleyerek bu faktörleri ortadan kaldırma çalışmalarını planlama açısından okul yöneticilerine, rehber öğretmenlere ve alan öğretmenlerine katkıda bulunacağı düşünülmektedir.

Yöntem

Bu araştırmanın amacı, lise öğrencilerinin okula yönelik tutumlarını ortaya koymaya yönelik bir ölçek geliştirmek olduğundan, araştırmanın temel araştırma niteliğinde olduğu söylenebilir.

Katılımcılar

Araştırmanın verileri, Mersin il merkezindeki dört farklı lisenin 9.-12. sınıflarında okuyan 495 lise öğrencisinden elde edilmiştir. Araştırmaya katılan öğrencilerin %24,2'si (n=120) 9. sınıf, %26,9'u (n=133) 10. sınıf, %27,3'ü (n=125) 11. sınıf ve %21,6'sı da (n=107) 12. sınıf öğrencisidir. Öğrencilerin %56,6'sı (n=280) kız, %42,6'sı (n=211) erkektir. 4 öğrenci cinsiyetini belirtmemiştir. Ölçeğin uygulandığı gruptaki öğrencilerin %21,7'si (n=75) Okan Merzeci Lisesi; %22,3'ü (n=77) Pakize Kokulu Lisesi; %16,5'i (n=57) Salim Yılmaz Lisesi ve %39,4'ü de (%39,4) Şevket Pozcu Lisesi öğrencisidir.

Araç

Öğrencilerin okula yönelik tutumlarına ilişkin ölçme aracını hazırlamak üzere, lise 9.-12. sınıflarda okuyan 55 öğrenciden, okul hakkındaki duygu ve düşüncelerini belirten kompozisyon yazmaları istenmiştir. Öğrencilerin yazdıkları bu kompozisyonlardan yararlanılarak, okula yönelik tutumların göstergesi olabileceği düşünülen 75 maddelik bir taslak form hazırlanmıştır. Ölçme ve değerlendirme alanında 2, eğitim yöntemi teftişi planlaması ve ekonomisi alanında 1 uzmanın yaptığı inceleme sonucunda amaca uygun olmayan maddeler taslak formdan çıkarılarak kalan 43 madde üzerinden ölçeğin deneme formu oluşturulmuştur. Maddelerden 22'si olumsuz, 21'i ise olumlu ifadede oluşmaktadır. Taslak formda yer alan her bir madde, "Kesinlikle katılmıyorum", "Katılmıyorum", "Kararsızım", "Katılıyorum" ve "Tamamen Katılıyorum" şeklinde adlandırılan ve 5'li Likert tipi dereceleme ölçeği yardımıyla derecelendirilmiştir. Olumlu ifadelerde cevaplar "Kesinlikle Katılmıyorum" dan başlayarak 1'den 5'e doğru; olumsuz ifadelerde ise tersi kodlama ile puanlanmıştır.

Oluşturulan taslak form, Mersin il merkezindeki dört farklı lisenin 9.-12. sınıflarında okuyan 502 öğrenciye uygulanmıştır.

Verilerin Analizi

Okula Yönelik Tutum Ölçeği (OTÖ) taslak formunun uygulanmasından elde edilen veriler, olumsuz maddeler ters puanlanmak üzere, bilgisayar ortamına aktarılmıştır. Bu aşamadan sonra, öncelikle uç değer analizi yapılmış ve 7 öğrenciye ilişkin verilerin, uç değer vermesi nedeniyle, analiz dışında tutulması kararlaştırılmıştır. 495 öğrenciye ilişkin veriler için yapılan kayıp veri analizi sonucunda, kayıp verilerin dağılımının tesadüfi olduğu belirlenmiş, bu nedenle de kayıp verilerin yerine seri ortalaması alınarak verilerin analizinin yapılması kararlaştırılmıştır.

OTÖ'nün madde analizi çalışmaları korelasyona dayalı analizle gerçekleştirilmiş ve madde-ölçek korelasyonları Pearson korelasyon katsayısı ile incelenmiştir. Analiz sonucunda ölçek puanlarıyla 0,20 ve üzerinde manidar korelasyon veren maddeler seçilmiş (Tavşancıl, 2006:148), diğer maddeler ise taslak formdan çıkarılmıştır.

Madde analizi sonrasında, ölçeğin faktör yapısı açıklayıcı faktör analizi (AFA) kullanılarak incelenmiştir. Verilerin faktör analizine uygunluğu için Bartlett testi ve Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) testi sonuçları dikkate alınmıştır (Kalaycı, 2005; Tavşancıl, 2006). Analizler sırasında elde edilen madde-ölçek korelasyonlarının ve alfa katsayısının ($\alpha=0,945$) yüksek oluşu nedeniyle, faktörler arasında ilişki olduğu düşünüldüğünden, faktör yüklerinin dağılımını daha iyi ortaya koymak üzere, eğik döndürme yöntemlerinden promax döndürmenin yapılması kararlaştırılmıştır (Tatlidil, 1992; Erkuş, 2003). Promax döndürme sırasında (Kappa=4) faktör yükü 0,15'in altındaki durumlar dikkate alınmamış ve birden fazla faktöre yük veren maddeler sırasıyla analiz dışı tutularak faktör analizi çalışmaları tekrarlanmıştır (Çokluk, Şekercioğlu ve Büyüköztürk, 2010). Ayrıca, özdeğeri 1,00'den büyük faktörler üzerinde işlem yapılmıştır (Tabachnick ve Fidell, 2001; Köklü, 2002; Çokluk, Şekercioğlu ve Büyüköztürk, 2010).

Promax döndürme yöntemi kullanılarak gerçekleştirilen açıklayıcı faktör analizi sonucunda belirlenen tek faktörlü üç bileşenli yapının geçerliğine ilişkin ek kanıt elde etmek ve gözlenen bu yapının verilerle ne derece uyum gösterdiğini belirlemek amacıyla, aynı veri yapısı üzerinde doğrulayıcı faktör analizi (DFA) uygulanmıştır. DFA'da modelin geçerliğini değerlendirmek amacıyla, Ki-kare Uyum Testi (χ^2), Yaklaşık Hataların Ortalama Karekök (RMSEA), Karşılaştırmalı Uyum İndeksi (CFI), İyi Uyum İndeksi (GFI), Düzeltilmiş İyi Uyum İndeksi (AGFI) ve Artık Ortalamaların Karekökü (RMR) kullanılmıştır. Alanyazında, χ^2 'nin örneklem büyüklüğüne duyarlı olması nedeniyle, normlaştırılmış ki-kare olarak adlandırılan χ^2/sd oranının kullanılması önerilmekte; büyük örneklemelerde bu oranın 3'ün altında olması mükemmel uyumun, 5'in altında olması ise orta düzeyde uyumun göstergesi kabul edilmektedir (Kline, 2005:136; Şimşek, 2007:14; Yılmaz ve Çelik, 2009: 39). RMSEA ve RMR değerlerinin 0,05'ten küçük veya eşit olması iyi bir uyumu, 0,05 ile 0,08 arasında olması yeterli bir uyumu, 0,08 ile 0,10 arasında olması ise vasat uyumu göstermektedir (Şimşek, 2007:14; Yılmaz ve Çelik, 2009:40). CFI değerinin 0,95'ten, GFI değerinin 0,90'dan, AGFI değerinin ise 0,85'ten daha büyük olması kabul edilebilir bir uyumun göstergesidir (Yılmaz ve Çelik, 2009:42-44).

Tüm analizler sonrasında elde edilen nihai ölçeğin ve alt bileşenlerin güvenilirliği, Cronbach Alfa güvenilirlik katsayısı yardımıyla incelenmiştir.

Ölçeğin yapı geçerliğine ek kanıt sağlamak üzere, ölçek puanlarının cinsiyete, okula ve sınıfa göre farklılık gösterip göstermediği incelenmiştir. Bu amaçla öncelikle bağımlı değişkenin bağımlı değişkenin düzeylerinde normal dağılıp dağılmadığı test edilmiştir. Yapılan incelemede, cinsiyet bakımından tutum puanlarının kız ve erkek öğrencilerde normal dağıldığı ($K-S_{kız} = 0,056, p>0,05$; $K-S_{erkek} = 0,038, p>0,05$); sınıf düzeyi bakımından tutum puanlarının 9., 10., 11. ve 12. sınıflar için de normal dağıldığı ($K-S_{dokuz} = 0,066, p>0,05$; $K-S_{on} = 0,065, p>0,05$; $K-S_{onbir} = 0,063, p>0,05$; $K-S_{oniki} = 0,055, p>0,05$); farklı okullar bakımından tutum puanlarının dört okul için de normal dağıldığı ($K-S_{okanmerzeci} = 0,088, p>0,05$; $K-S_{pakizekokulu} = 0,065,$

$p > 0,05$; $K-S_{salimiyılmaz} = 0,068$, $p > 0,05$; $K-S_{sevketpozcu} = 0,040$, $p > 0,05$); belirlenmiştir. Cinsiyete göre farklılığın incelenmesinde ilişkisiz örneklem için t-testi; okula ve sınıfa göre farklılıkların incelenmesinde ise tek yönlü varyans analizi yapılmıştır.

Bulgular

Madde Analizi

Korelasyona dayalı madde analizi çalışmasında ölçek puanlarıyla 0,20'nin altında korelasyon veren 3 madde (3., 4. ve 43. maddeler) olduğu belirlenmiş ve ilgili maddelerin ölçekten çıkarılması kararlaştırılmıştır.

Ölçeğin Faktör Yapısının İncelenmesi

40 maddelik ölçeğe ilişkin verinin faktör analizine uygunluğu için yapılan Bartlett testi sonucunda ki-kare istatistiği manidar bulunurken ($\chi^2=8891,073$, $p < 0,05$); KMO değerinin ise mükemmel düzeyde olduğu belirlenmiştir (0,953 > 0,50). Bu iki bulgu, veri setinin faktör analizine uygun olduğunu göstermiştir.

Temel bileşenler faktör analizi sonucunda, döndürme yapılmadan önce, özdeğeri 1,00'den büyük 6 faktör bulunmuştur. Yedi faktörün açıkladığı toplam varyans %53,345'tir. Her faktörün açıkladığı toplam varyans ise sırasıyla, %34,436; %5,410; %4,498; %3,451; %2,860; ve %2,690'dır. Özdeğerler dikkate alındığında, her bir faktöre ilişkin özdeğer sırasıyla, 13,774; 2,164; 1,799; 1,380; 1,144 ve 1,076'dır. Ölçeğin güvenilirliğini belirlemek üzere hesaplanan Cronbach Alfa katsayısı ise 0,945 olarak bulunmuştur. Madde-toplam korelasyonları ve faktör yüklerine ilişkin sonuçlar Tablo 1'de verilmiştir.

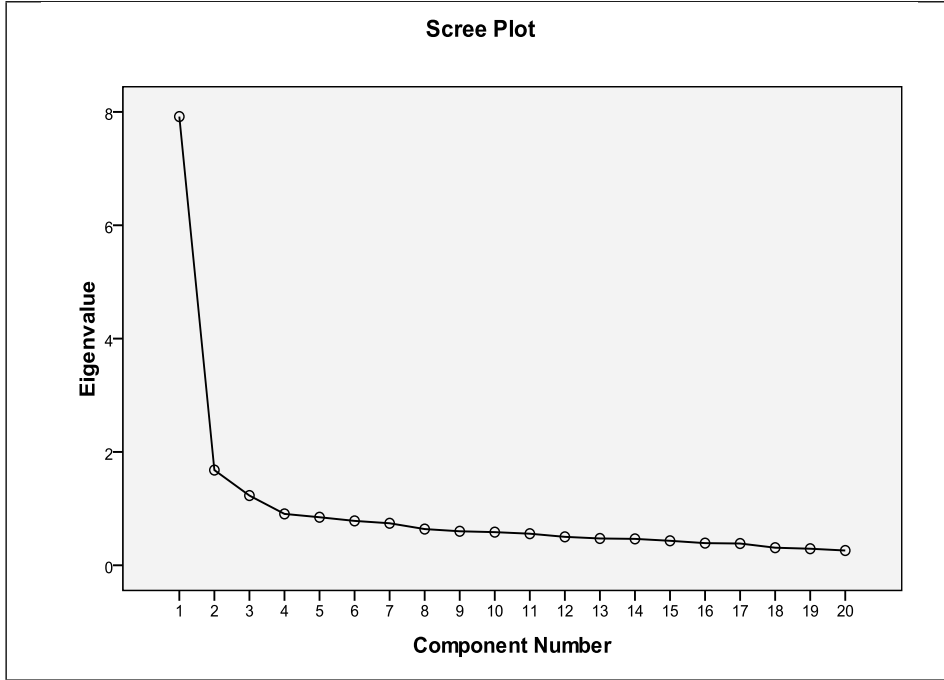
Tablo 1 incelendiğinde, 40 madde üzerinden yeniden hesaplanan madde-ölçek korelasyonlarının 0,304 ile 0,718 arasında değiştiği; maddelerin neredeyse tamamının ilk faktör altında toplandığı ve diğer faktörlere yük veren çok sayıda madde olduğu gözlenmektedir.

Maddelerin neredeyse tamamının ilk faktör altında toplanması, madde-ölçek korelasyonlarının yüksekliği ve alfa katsayısının yüksek oluşu nedeniyle, faktörler arasında ilişki olduğu düşünüldüğünden, eğik döndürme yöntemlerinden Promax döndürme kullanılarak yapılan faktör analizi sonucunda, 20 maddeden oluşan 3 faktörlü bir yapı elde edilmiştir. Üç faktörün açıkladığı toplam varyans %54,141'dir. Her bir faktörün açıkladığı toplam varyans, sırasıyla %39,589, %8,400 ve %6,152 olarak hesaplanmıştır. Birinci faktöre ait özdeğerin (7,918) ikinci faktöre ait özdeğerden (1,680) yaklaşık beş kat yüksek olduğu gözlenmektedir. Hem birinci faktörün tek başına açıkladığı varyansın yüksekliği hem de birinci ve ikinci faktörlerin özdeğerleri arasında gözlenen farklılık, ölçeğin bir bütün olarak genel bir faktöre sahip olduğu şeklinde yorumlanabilir. Diğer ifadeyle, ölçeğin tek faktörlü üç bileşenli bir yapıya sahip olduğu söylenebilir. Şekil 1'de verilen özdeğerler grafiği de ölçeğin tek faktörlü ve üç bileşenli bir yapıya sahip olduğuna ilişkin düşünceleri desteklemektedir.

Tablo 1.

Ölçeğin 41 Maddelik Deneme Formuna İlişkin Döndürme Öncesi Faktör Analizi Sonuçları

Madde No	Madde-Ölçek Kor.	Faktör Yükleri					
		1	2	3	4	5	6
22	0,718	0,743	-0,285				
40	0,706	0,728	-0,260				0,236
24	0,676	0,705	-0,172			0,176	
18	0,668	0,702	0,370				
39	0,673	0,700	-0,162		-0,220		
15	0,655	0,688		-0,152	0,201		-0,203
11	0,653	0,683		0,260	0,250		
37	0,638	0,672		-0,227			
19	0,622	0,652	0,381			0,187	
8	0,605	0,633		0,206	0,263		-0,158
32	0,606	0,632		0,332		-0,313	
29	0,602	0,630	0,441				
28	0,578	0,616	0,341		-0,167		
33	0,594	0,614		0,429		-0,170	
14	0,571	0,609	,163	0,352			-0,198
35	0,573	0,605	,257				
21	0,571	0,602	-0,260	-0,222			-0,225
38	0,566	0,602		-0,329	-0,224	-0,243	
30	0,569	0,597	0,250	0,153			0,177
13	0,568	0,597	-0,196			0,273	
26	0,566	0,596	-0,189			0,196	-0,245
42	0,543	0,582		-0,208	-0,158	-0,302	
23	0,554	0,579	-0,363			0,213	0,295
1	0,541	0,573			0,346		0,230
17	0,534	0,572	0,402				
9	0,535	0,571		-0,267	0,193		0,212
20	0,527	0,559	0,343			0,242	0,165
34	0,532	0,558		0,338			
12	0,514	0,546	0,257	0,206			
10	0,504	0,541		-0,333			
7	0,489	0,522		0,349	0,307		-0,317
16	0,478	0,516			0,391		-0,233
41	0,475	0,504	-0,370		-0,168		0,262
36	0,455	0,480	-0,314	-0,161	-0,202		-0,171
27	0,389	0,418		0,154	-0,340	0,164	
5	0,356	0,379	0,242	0,281		0,277	
31	0,304	0,334	0,280				0,197
6	0,464	0,488		0,524			
2	0,420	0,453	-0,166		0,503	0,188	0,388
25	0,358	0,381	-0,230			0,506	

Şekil 1. Özdeğerler Grafiği

Promax döndürme ile elde edilen sonuçlar Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2.

20 Maddelik Ölçeğin Promax Döndürme Sonrası Faktör Analizi Sonuçları

Maddeler	Madde-ölçek kor.	Faktör Yükleri		
		1	2	3
22. Okula gitmek benim için işkence gibi.	0,687	0,819		
21. Elimden geldiğince okuldan kaçırım.	0,541	0,792		
13. Okul denince hep soğuk duvarları olan bir bina düşünürüm.	0,534	0,762		
15. Okulda olmaya katlanamıyorum.	0,614	0,703		
26. Okul olmasa daha eğlenceli bir çocukluk geçiririm/geçirirdim.	0,547	0,700		
40. Okulda kendimi hapsedeymiş gibi hissedirim.	0,666	0,699		
24. Diplomaya ihtiyacım olmasa okula gitmek istemezdim.	0,651	0,656		
42. Okulların kapatılması gerektiğini düşünüyorum.	0,538	0,577		
29. Okulun kişisel gelişimim için önemli olduğunu düşünüyorum.	0,612		0,802	
19. Okul, zihinsel ve bedensel gelişimimi destekler.	0,625		0,799	
18. Okulda öğretilenler bana çok şey katıyor.	0,666		0,751	
20. Okul, psikolojik ve sosyal gelişimimi destekler.	0,529		0,746	
17. Okulsuz bir eğitim düşünmüyorum.	0,535		0,736	
28. Okulsuz bir toplum düşünmüyorum.	0,592		0,667	
35. Okulda benim için yararlı olduğunu düşündüğüm şeyler öğreniyorum.	0,576		0,587	
31. Okul, bilgi ve becerilerimi arttırdığım yerdir.	0,308		0,493	
33. Her gün aynı heyecanla okula giderim.	0,583			0,870
6. Keşke okullar hiç kapanmasa.	0,449			0,800
32. Tatilde okulun açılmasını dört gözle beklerim.	0,591			0,749
34. Okula gittiğimde saatlerin nasıl geçtiğini anlamam.	0,530			0,710

Tablo 2'ye göre, birinci ve ikinci bileşenlerde 8, üçüncü bileşende ise 4 madde yer almaktadır. Birinci bileşende yer alan maddelerdeki ifadeler incelendiğinde, bu bileşenin okula ilişkin olumsuz duygu ve düşünceleri yansıttığı gözlenmektedir. Bu bileşenin, "Kişisel Gelişimin Engeli Olarak Okul" olarak adlandırılması kararlaştırılmıştır. İkinci bileşende yer alan maddelerdeki ifadeler incelendiğinde, bu bileşenin okula ilişkin tutumların daha çok bilişsel yönünü içerdiği ve akademik ve kişisel gelişim açısından okulun değerine, önemine inanmayı ifade eden maddeleri kapsadığı gözlenmektedir. Bu bileşenin, "Kişisel Gelişimin Destekleyicisi Olarak Okul" olarak adlandırılması uygun bulunmuştur. Üçüncü bileşende yer alan maddelerdeki ifadelerin ise okula ilişkin olumlu duyguları kapsadığı görülmektedir. Bu bileşenin de "Özlenen Bir Varlık Olarak Okul" şeklinde adlandırılmasının uygun olacağı düşünülmüştür.

Promax döndürme sonucunda bileşenler arasındaki korelasyonlar, birinci ve ikinci bileşen arasında 0,60; birinci ve üçüncü bileşene arasında 0,60 ve ikinci ile üçüncü bileşen arasında da 0,51 olarak hesaplanmıştır. Bu bulgu, faktörler arasında ilişki olduğunu; diğer ifadeyle, faktör analizi çalışması sırasında eğik döndürme yapılmasının uygun olduğunu da ortaya koymaktadır.

20 maddelik ölçekten alınabilecek en düşük puan 20, en yüksek puan ise 100'dür. 495 öğrenciye ilişkin ölçekten elde edilen en düşük puan 46,00, en yüksek puan ise 100,00'dür. Bu ranjın, ölçekten beklenen ranjın önemli bir kısmını kapsadığı söylenebilir.

Ölçeğin Güvenirliği

Ölçeğin bütününe ilişkin alfa güvenirligi 0,907 olarak belirlenmiştir. Her bir bileşene ilişkin alfa güvenirlikleri ise sırasıyla, 0,871; 0,813 ve 0,786 olarak hesaplanmıştır. Elde edilen güvenirlilik katsayılarının oldukça yüksek olduğu gözlenmektedir. Bu bulgular, ölçeğin güvenilir ölçme yaptığının göstergesi olarak kabul edilebilir.

Ölçeğin Geçerliliği

OTÖ'nün AFA ile belirlenen tek faktörlü üç bileşenli yapısının geçerliliğine ilişkin kanıtlar elde etmek üzere aynı veriler üzerinden gerçekleştirilen DFA sonucunda elde edilen model Şekil 2'de verilmiştir. Yapılan t-testleri sonucunda, Şekil 2'de gösterilen DFA modelindeki tüm faktör yüklerinin istatistiksel olarak manidar olduğu belirlenmiştir ($p < 0,05$).

Doğrulamalı faktör analizi ile hesaplanan uyum indeksleri, RMSEA= 0,056; CFI= 0,98; GFI= 0,92; AGFI= 0,90; RMR= 0,088 şeklinde elde edilmiştir. Elde edilen bu değerler, model uyumunun sağlandığını ortaya koymaktadır. $\chi^2=424,13$ ($sd=167$) istatistiğinin manidar olduğu ($p < 0,01$) gözlenmiştir ve $\chi^2/sd = 2,54$ olarak hesaplanmıştır. Gözlenen bu değer, modelin kabul edilebilir bir uyum iyiliğine sahip olduğunu göstermektedir.

Ölçeğin yapı geçerliliğinin kanıtlarını ortaya koymak amacıyla, son olarak, ölçek puanlarının cinsiyete, sınıfa ve okula göre farklılık gösterip göstermediğini incelenmiştir. Bu amaçla 20 maddelik ölçek, çeşitli liselerde okuyan 345 öğrenciye uygulanmıştır.

Okula ilişkin tutumun cinsiyet göre farklılık gösterip göstermediğini incelemek amacıyla ilişkisiz örneklemeler için t-testi ile yapılan analiz sonucunda, okula yönelik tutumun cinsiyete göre manidar farklılık gösterdiği belirlenmiştir ($t_{343} = 3,109$; $p < 0,05$). Kız öğrencilerin okula yönelik tutumlarının ($\bar{X} = \bar{X} = 75,24$; $S = 12,77$; $n = 190$), erkek öğrencilere ($\bar{X} = \bar{X} = 71,05$; $S = 12,07$; $n = 155$), göre daha olumlu olduğu söylenebilir.

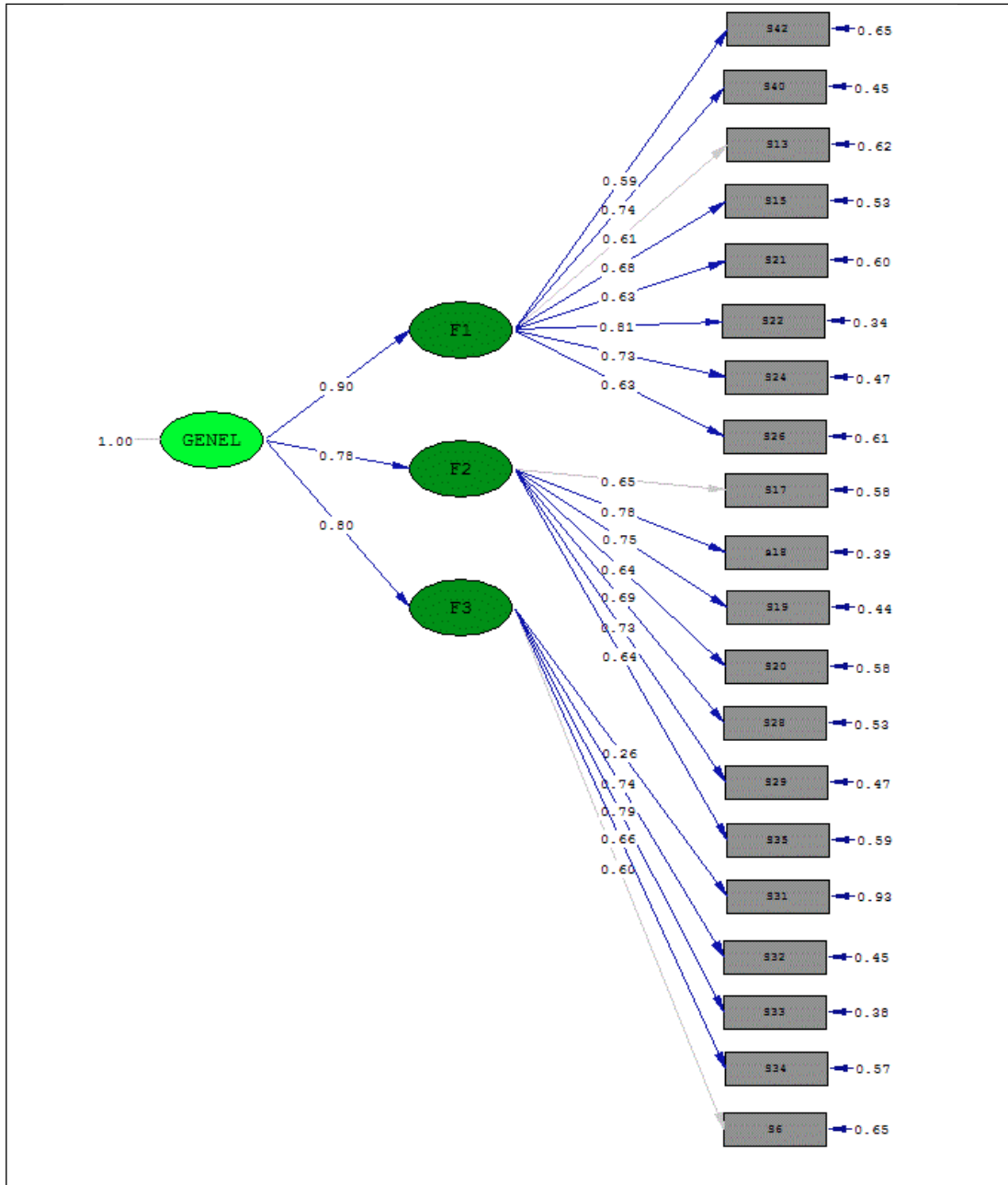
Okula ilişkin tutumun sınıfa göre farklılık gösterip göstermediğini incelemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi sonucu Tablo 3'te verilmiştir. Ölçeğin uygulandığı gruptaki öğrencilerin 80'i 9. sınıf; 95'i 10. sınıf; 83'ü 11. sınıf ve 87'si de 12. sınıf öğrencisidir.

Tablo 3.

Farklı Sınıflarda Okuyan Lise Öğrencilerinin Okula Yönelik Tutum Puanlarına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar arası	5639,046	3	1879,682	13,056	0,000
Gruplar içi	49093,139	341	143,968		
Toplam	54732,186	344			

Levene's test_{3,341} = 0,311; p > 0,05

Şekil 2. Okula Yönelik Tutum Ölçeği İçin Doğrulayıcı Faktör Analizi Modeli (Standartlaştırılmış Değerler)

Tablo 3'te görülebileceği gibi, farklı sınıflarda okuyan öğrencilerin okula yönelik tutumları arasında manidar farklılık bulunmuştur ($F_{3,341}=13,056$; $p<0,05$). Gözlenen farklılığın hangi ikili grup ortalamalarından kaynaklandığını belirlemek amacıyla post-hoc testlerden, örneklemelerin farklı büyüklükte olduğu durumlarda kullanılması önerilen LSD testi uygulanmıştır. Yapılan test sonucunda, 9.-11. sınıf; 9.-12. sınıf; 10.-11. sınıf ve 10.-12. sınıf öğrencilerinin okula yönelik tutumları arasında farklılıklar olduğu belirlenmiştir. Bu bulguya göre, 9. sınıf öğrencilerinin ($\bar{X} = \bar{X} = 78,13$; $S=12,24$), 11. sınıf ($\bar{X} = \bar{X} = 69,07$; $S=11,34$) ve 12. sınıf ($\bar{X} = \bar{X} = 69,52$; $S=11,95$), öğrencilerine göre daha olumlu tutuma sahip oldukları; 10. sınıf öğrencilerinin de ($\bar{X} = \bar{X} = 76,61$; $S=12,39$), 11. sınıf ($\bar{X} = \bar{X} = 69,07$; $S=11,34$), ve 12. sınıf ($\bar{X} = \bar{X} = 69,52$; $S=12,61$), öğrencilerine göre daha olumlu tutuma sahip olduğu söylenebilir.

Okula ilişkin tutumun okula göre farklılık gösterip göstermediğini incelemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi sonucu ise Tablo 4'te verilmiştir.

Tablo 4.

Farklı Okullarda Okuyan Lise Öğrencilerinin Okula Yönelik Tutum Puanlarına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F	P
Gruplar arası	3720,457	3	1240,152	8,290	0,000
Gruplar içi	51011,729	341	149,595		
Toplam	54732,186	344			

*Levene's test*_{3,341} = 1,150; $p>0,05$

Tablo 4'te görülebileceği gibi, farklı okullarda okuyan öğrencilerin okula yönelik tutumları arasında manidar farklılık bulunmuştur ($F_{3,341}=8,290$; $p<0,05$). Gözlenen farklılığın hangi ikili grup ortalamalarından kaynaklandığını belirlemek amacıyla yapılan LSD testi sonucunda, Okan Merzeci Lisesi öğrencilerinin okula yönelik tutumlarının ($\bar{X} = \bar{X} = 78,16$; $S=13,13$) Salim Yılmaz Lisesi öğrencilerine ($\bar{X} = \bar{X} = 73,04$; $S=12,76$) ve Şevket Pozcu Lisesi öğrencilerine ($\bar{X} = \bar{X} = 69,80$; $S=11,54$) göre daha olumlu olduğu; Pakize Kokulu Lisesi öğrencilerinin ($\bar{X} = \bar{X} = 75,21$; $S=12,12$) ise, Şevket Pozcu Lisesi öğrencilerine ($\bar{X} = \bar{X} = 69,80$; $S=11,54$) göre daha olumlu tutuma sahip olduğu belirlenmiştir.

Sonuç

Bu araştırmada, lise öğrencilerinin okula yönelik tutumlarını ölçmek amacıyla hazırlanan 43 maddelik bir ölçek, 9.-12. sınıflarda okuyan 502 öğrenciye uygulanmıştır. Verilerin düzenlenmesi aşamasında yapılan uç değer analizi sonucunda 7 öğrenciye ilişkin veriler analiz kapsamı dışında tutulmuş ve 495 öğrencinin verileri dikkate alınarak güvenilirlik ve geçerlik çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Pearson korelasyon katsayısı yardımıyla yapılan madde analizi sonucunda, ölçeğin bütünüyle 0,30'un altında korelasyon veren 3 maddenin ölçekten çıkarılması kararlaştırılmış ve 40 madde üzerinden ölçeğin faktör yapısı incelenmiştir. Promax döndürme ile gerçekleştirilen açımlayıcı faktör analizi, 20 maddeden oluşan, tek faktörlü üç bileşenli bir yapı ortaya koymuştur. Ölçek maddelerinden 12'si olumlu, 8'i olumsuz maddedir. Bileşenler sırasıyla Kişisel Gelişimin Engeli Olarak Okul, Kişisel Gelişimin Destekleyicisi Olarak Okul ve Özlenen Bir Varlık Olarak Okul şeklinde adlandırılmıştır.

Hem AFA hem de DFA sonucunda elde edilen yapı, tek boyutlu bir ölçek elde edildiğini ortaya koymaktadır. Bileşenlere ilişkin özdeğerler ve açıklanan varyans ile özdeğerler grafiği dikkate alındığında tek boyutlu bir yapı elde edildiği rahatça gözlenebilir. Birinci bileşende yer alan 8 maddenin faktör yüklerinin 0,58 ile 0,82 arasında değişmesi ve bu bileşenle açıklanan toplam varyansın yaklaşık %40 olması, ölçeğin tek boyutlu olarak yorumlanabileceğini ortaya koymaktadır. Doğrulamalı faktör analizi sonucu, verilerle modelin uyumlu olduğunu

göstermektedir. Bu bulgu, ölçeğin tek boyutlu (tek faktörlü üç bileşenli) bir yapıya sahip olduğu düşüncesini doğrulamaktadır. Bileşenler arasındaki korelasyonların yükseliği de ölçeğin tek boyutlu olduğu yönündeki düşünceyi desteklemektedir.

Ölçeğin bütününe ilişkin Cronbach Alfa güvenilirliğinin 0,907 ve alt bileşenlerine ilişkin alfa güvenilirliklerinin sırasıyla 0,871; 0,813 ve 0,786 olarak bulunması, ölçeğin bir bütün olarak ve alt bileşenlerin de kendi içinde tutarlı ölçümler yaptığını ortaya koymaktadır.

Ölçeğin yapı geçerliğini desteklemek amacıyla yapılan grup farklarına dayalı analizler sonucunda, kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre daha olumlu tutuma sahip olduğu; 9. ve 10. sınıf öğrencilerinin 11. ve 12 sınıf öğrencilerine göre daha olumlu tutumlar sergiledikleri ve farklı okullarda okuyan öğrencilerin tutumlarında farklılıklar olduğu gözlenmiştir. Bu bulgular, alanyazındaki çeşitli araştırmalarla paralellik göstermektedir. Berberoğlu ve Balcı (1994) okula ilişkin tutumu okul, cinsiyet ve sınıf düzeyi dikkate alarak incelemişlerdir. Araştırmacılar, okula ilişkin tutumu motivasyon, doyum ve kendine güven olmak üzere üç alt ölçekte ele almış ve gruplar arası farklılıkları alt ölçekler temelinde test etmişlerdir. Elde edilen bulgular, doyum alt ölçeğinde üst sınıflara doğru gidildikçe tutum puanlarının düştüğünü; sosyoekonomik düzeyi düşük bölgelerdeki okullarda ise kız öğrencilerin tutum puanlarının daha yüksek olduğunu ortaya koymaktadır. Sözbilir, Akıllı ve Ozan (2010) çalışmalarında, kız öğrencilerin okula ilişkin tutumlarının erkek öğrencilere göre daha olumlu olduğunu; sınıf düzeyi yükseldikçe, okula ilişkin tutum puanlarının azaldığını belirlemişlerdir. Öğrencilerin zamanlarının büyük çoğunluğunu sınıf ortamlarında geçirmesi, sınıf düzeyi bakımından farklılıkların nedeni olarak görülmektedir (Mokk ve Flynn, 2002; Balcı, 2001). Ainley, Batten ve Miller (1984), farklı okullara devam eden öğrencilerin tutumlarında anlamlı farklılıklar olduğunu ortaya koymuştur (akt: Marks, 1998).

Araştırmada elde edilen bulguların alanyazındaki araştırmalarla da paralellik göstermesi, ölçeğin geçerli olduğuna yönelik kanıtlar olarak kabul edilmiştir. Ancak bu genellemenin daha ileri çalışmalarla da desteklenmesi gerektiği göz ardı edilmemelidir.

Okula ilişkin tutumlar, öğrencilerin okulda yaşadıkları olumlu ve olumsuz deneyimlerle ilişkilidir ve okul hakkındaki olumlu ve olumsuz düşüncelerini kapsar (Sarı ve Cenkseven, 2008). Bailey (1999), öğrencilerin okulu sevip sevmemelerindeki en önemli faktörün öğrencilerin arkadaşları ve öğretmenleri ile olan ilişkileri olduğunu belirtmektedir. Bu nedenle, öğrencilerin okula ilişkin tutumlarının cinsiyet ve sınıf düzeyinde incelenmesinin yanında, okula ilişkin tutumu belirleyici olduğu düşünülen başka değişkenler (okul ortamı, öğrenci-öğretmen iletişimi, kaygı, okul yönetimi, öğrenci-öğretmen iletişimi vb.) de dikkate alınarak yeni çalışmalar gerçekleştirilmelidir. Benzer incelemeler, ölçeğin bileşenleri ve maddeleri baz alınarak da gerçekleştirilebilir..

Bu araştırmada, açımlayıcı faktör analizi ile elde edilen yapının doğrulanıp doğrulanmadığı, aynı veri seti üzerinden doğrulayıcı faktör analizi çalışması yapılarak incelenmiştir. Doğrulayıcı faktör analizi çalışmaları farklı veri setleri (örneklemeler) üzerinden yeniden denenmeli ve elde edilen yapının doğrulanıp doğrulanmadığına ilişkin ek kanıtlar elde edilmelidir. Yine, araştırmalarda, öğrencilerin okula ilişkin tutumları ile okul başarıları arasındaki ilişki incelenerek, geliştirilen ölçeğin geçerliğine ilişkin yeni bulgular elde edilebilir. Çoklu özellik-çoklu yöntem (multi-trait multi method) matrisi ile yapılacak çalışmalar, ölçeğin geçerliği hakkında daha güçlü kanıtlar sunabilir.

Ölçeğin benzerlik, yakınsak geçerlik ve ayırıcılık geçerliği de farklı çalışmalarla incelenebilir. Ölçeğin güvenilirliğine ilişkin çalışmaların test-tekrar test gibi farklı güvenilirlik hesaplama yöntemleriyle de desteklenmesi önerilebilir.

Geliştirilen ölçeğin, özellikle öğrencilerin akademik başarılarını etkileyen faktörlere yönelik araştırmalarda, okula yönelik tutumların belirlenmesi amacıyla kullanılabileceği umulmaktadır. Benzer bulgular, bu farklılıkların nedenlerini irdeleyen ve tutumları olumlu yönde geliştirmeyi destekleyen araştırmalar için bir ön çalışma sağlayacaktır.

Bu araştırma, lise öğrencileri için bir okula yönelik tutum ölçeği geliştirmeyi amaçlamıştır.

Benzer ölçekler, farklı eğitim kademelerindeki öğrencilerin okula yönelik tutumlarını ortaya koymak amacıyla geliştirilebilir.

Kaynakça

- Bailey, G. (1999). A Qualitative Study of Middle Grade Students' Perceptions Of Their Schools. *Teachers and Classes, Louisiana Middle School Association Journal*, Spring, 3, 8.
- Balcı, A. (2001). *Etkili Okul ve Okul Geliştirme: Kuram, Uygulama ve Araştırma*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Berberoğlu, G. Balcı, A. (1993). Okul Anketi Üzerine Bir Ön Çalışma. *Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 1(4), 7-11.
- Berberoğlu, G., Balcı, A. (1994). Okula Yönelik Tutum Boyutlarının Belli Değişkenlere Göre İncelenmesi, Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi I. Eğitim Bilimleri Kongresi Kitabı, Adana, ss. 611-621.
- Cheng, S. T., Chan, A. C. M. (2003). The Development of a Brief Measure of School Attitude. *Educational and Psychological Measurement*, 63(6), 1060-1070.
- Çokluk, Ö., Şekercioğlu, G., Büyüköztürk, Ş. (2010). *Sosyal Bilimler İçin Çok Değişkenli İstatistik: SPSS ve LISREL Uygulamaları*. Ankara: Pegem Akademi.
- Erkman, F., Caner, A., Sart, Z.H., Börkan, B. ve Şahan, K. (2010). Influence Of Perceived Teacher Acceptance, Self-Concept, And School Attitude on Academic Achievement of School-Age Children in Turkey. *Cross-Cultural Research*, 44(3), 295-309.
- Erkuş, A. (2003). *Psikometri Üzerine Yazılar*. Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2008). *Günümüzde İnsan ve İnsanlar*. İstanbul: Evrim Yayınevi.
- Kepçeoğlu, M. (1995). *Psikolojik Danışma ve Rehberlik*. Ankara: Özerler Matbaası.
- Kline, R. B. (2005). *Principles and Practice of Structural Equation Modeling (second edition)*. New York: The Guilford Press.
- Köklü, N. (2002). *Açıklamalı İstatistik Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Lamb, S., Fullarton, S. (2002). Classroom and School Factors Affecting Mathematics Achievement: A Comparative Study of Australia and The United States Using TIMMS. *Australian Journal of Education*, 46(2), 154-171.
- Marks, G. N. (1998). *Attitudes to school life: Their influences and their effects on achievement and leaving school*, Australia, Australian Council For Educational Research Ltd.
- McCoach, D.B., Siegel, D. (2003). The School Attitude Assessment Survey-Revised: aNew Instrument To Identify Academically Able Students Who Underachieve. *Educational and Psychological Measurement*, 63(3), 414-429.
- Mokk, M.C., Flynn, M. (2002). Determinants of Students' Quality of School Life: a Path Model. *Learning Environments Research*, 5, 275-300.
- Ömeroğlu, Ö. (2006). "Okul Yönetiminde Bürokrasi ile Öğretmenlerin Okula İlişkin Tutumları Arasındaki İlişki." Yayımlanmamış doktora tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Özgülven, İ.E. (1994). *Psikolojik Testler*. Ankara: Yeni Doğu Matbaası.
- Özgülven, İ.E. (1998). *Bireyi Tanıma Teknikleri*. Ankara: Sistem Ofset.
- Sarı, M. (2007). "Demokratik Değerlerin Kazanımı Sürecinde Örtük Program: Düşük ve Yüksek 'Okul Yaşam Kalitesi'ne Sahip İki İlköğretim Okulunda Nitel Bir Çalışma." Yayımlanmamış doktora tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Sarı, M., Cenkseven, F., (2008). İlköğretim Öğrencilerinde Okul Yaşam Kalitesi ve Benlik Kavramı. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 5(2), [Online]: <http://www.insanbilimleri.com> adresinden 18 Kasım 2011 tarihinde indirilmiştir.

- Şimşek, Ö. F. (2007). *Yapısal Eşitlik Modellemesine Giriş: Temel İlkeler ve LISREL Uygulamaları*. Ankara: Elinoks Yayıncılık.
- Sözbilir, M., Akıllı, M., Ozan, C. (2010). Yusufeli`de Öğrencilerin Okula Karşı Tutumları. *Geçmişten Geleceğe Yusufeli Sempozyumu*, Yusufeli Belediyesi, Yusufeli, 10-12 Haziran 2010.
- Tabachnick, B.G., Fidell, L.S. (2001). *Using Multivariate Statistics*. New York: Allyn & Bacon Inc.
- Tatar, M. (2006). Okul ve Öğretmenin Öğrenci Başarısı Üzerindeki Etkisi. *Milli Eğitim*, 171, 156-166.
- Tatlıdil, H. (1992). *Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistiksel Analiz*. Ankara: Engin Yayınları.
- Tavşancıl, E. (2006). *Tutumların Ölçülmesi ve SPSS ile Veri Analizi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Yapıcı, M. (2003). Sorunsuz Olmayacak Bir Dünyada, Sorunların Altında Ezilmeyen Bir Okul Üzerine. *Üniversite ve Toplum*, 3(4), [Online]: <http://www.universite-toplum.org/text.php?id=163> adresinden 13 Kasım 2011 tarihinde indirilmiştir.
- Yılmaz, V., Çelik, H. E. (2009). *LISREL ile Yapısal Eşitlik Modellemesi I: Temel Kavramlar, Uygulamalar, Programlama*. Ankara: Pegem Akademi.